

DOI 10.57589/srl.v70i3.3991
UDK 811.163.6'282(497.411):929Horvat J.
Nina Zver
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
nina.zver@um.si

RAZLIKOVALNE JEZIKOVNE PRVINE V RAZLIČICAH PREKMURSKEGA NAREČJA V PRIDIGAH JOŽEFA HORVATA¹

V prispevku posvečam pozornost razlikam med jezikovnimi prvinami v dólinski in ravénski različici prekmurskega narečja, prisotnimi v pridigah gradišćanskega Hrvata Jožefa Horvata (1880–1932), ki je imel v obdobju duhovništva priložnost bivati tako na območju dólinskega (Črenšovci; 1905–1912) kot tudi ravénskega Prekmurja (Martjanci; 1912–1932). Opozarjam zlasti na razlike na besedni ravni, nekaj posebnosti pa je mogoče opaziti tudi v glasovju. Razlikovalne jezikovne prvine obravnavam na podlagi starejših in novejših raziskav prekmurskega narečja, dosedanjih raziskav arealne distribucije in lastne narečne kompetence.

Ključne besede: prekmursko narečje, dólinska različica, ravénska različica, arealna distribucija, Jožef Horvat

This article is devoted to the differences between linguistic elements in two variants (Dólinsko and Ravénsko) of the Prekmurje dialect present in the sermons of the Burgenland Croat Jožef Horvat (1880–1932), who during his pastoral service had the opportunity to live in both Dólinsko (Črenšovci; 1905–1912) and Ravénsko Prekmurje (Martjanci; 1912–1932). I draw particular attention to the differences at the lexical level, though some peculiarities can also be observed in phonetics. I deal with distinctive linguistic elements based on older and recent research into the Prekmurje dialect, previous research into areal distribution, and my own dialect competence.

Keywords: Prekmurje dialect, dialect variant of Dólinsko, dialect variant of Ravénsko, areal distribution, Jožef Horvat

1 Uvod²

Prekmursko narečje, ki ga uvrščamo v panonsko narečno skupino slovenskega jezika, se deli na tri različice;³ od juga proti severu si sledijo dólinska, ravénska in

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156: *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine*, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) iz državnega proračuna.

² Za natančno branje, številne vsebinske popravke, konstruktivne pripombe in strokovne napotke pri oblikovanju prispevka se zahvaljujem anonimnemu recenzentu.

³ Jezikoslovci, ki preučujejo ali so preučevali prekmursko narečje (Zorko, Koletnik, Jesenšek idr.), večinoma za podvrste oz. sestavne dele narečja uporabljajo termin *podnarečje*. V članku sem se po nasvetu dr. Mojce Kumin Horvat z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU odločila za rabo termina *različica*, ki je v skladu s klasifikacijo na *Karti slovenskih narečij*.

gorička različica (Zorko 2009: 272).⁴ Jezikovno diferenciacijo prekmurskega narečja so po Mojci Horvat (2008: 238) najbolj pospeševale zgodovinske okoliščine in cerkvenoupravna ureditev: večstoletna (1094–1777) pripadnost južnih župnij (območje Dólinkega) zagrebški nadškofiji in severnih župnij (območje Porabja, Goriškega in Ravenskega)⁵ gjurski škofiji s središčem v Győru. Južni del Prekmurja je tako bil pod večjim vplivom kajkavščine, medtem ko je bil severni del v večji meri deležen madžarskih interferenc (Orožen 1996: 81, 356).

V drugi polovici 19. stoletja je Prekmurje zajel val intenzivne madžarizacije (Jerič 2001). Eno izmed sredstev raznarodovanja je bilo »izmenjava« slovenskih in madžarskih duhovnikov: madžarske oblasti so pošiljale svoje duhovnike na ozemlje Prekmurja, da bi pomadžarili ljudstvo t. i. Slovenske krajine,⁶ in obratno, slovenske oz. prekmurske duhovnike so nastavljale v notranjost Ogrske izven Prekmurja, slovenskega jezikovnega prostora, da bi tam usvojili madžarščino. Posledica tega je bila (poleg zahtev, kot so verouk, pridiga in cerkveno petje v madžarščini, pomadžarjenje ljudskih šol in madžarske oblike krajevnih imen) postopno izrivanje rabe slovenskega jezika iz cerkve (Jerič 2001: 31–34), ki je ponekod potekalo uspešno, drugje nekoliko manj. Za neuspešno se je npr. izkazalo pri duhovniku Jožefu Horvatu (1880–1932), gradiščanskem Hrvatcu iz Velike Narde (madž. Nagynarda), ki je deloval pod vplivom za prekmurski narod zaslužnih duhovnikov, zlasti Jožefa Klekla st.,⁷ ki je po upokojitvi, od oktobra 1910 bival v Črenšovcih. Kot materni govorec gradiščanske hrvaščine (in madžarščine) je bil Jožef Horvat pri svojih 25 letih premeščen v Črenšovec, kjer je začel delovati kot kaplan, in se, sodeč po njegovih ohranjenih pridigah (Horvat 2020, 2021: 99), precej hitro naučil jezika okolja, tj. prekmurskega narečja, ki je v času njegovega življenja še imelo status knjižnega jezika (Jesenšek 2013: 58–60, 2018: 23,

⁴ Mejne vasi Dólinkega so: Dokležovje, Bratonci, Lipovci, Gančani, Filovci, Strehovci, Dobrovnik/Dobronak; mejne ravenske vasi na zahodu: Bakovci, Rakičan, Lukačevci, Mlajtinci, Ivanci, Bogojina; mejne ravenske vasi na severu: Cankova, Topolovci, Strukovci, Puževci, Lemerje, Gorica, Puconci, Moravske Toplice, Tešanovci; mejne goričke vasi na jugu: Korovci, Gornji Črnci, Beznovci, Zenkovci, Šalamenci, Brezovci, Sebeborci (Horvat 2008: 237). Gorička različica prekmurskega narečja obsega tudi Porabje na Madžarskem (Koletnik 2008: 11). Za nazornejši prikaz meja gl. zemljevid v: Jesenšek 2020: 555.

⁵ Posledica nerazdeljenosti severnih župnij v cerkvenoupravnem smislu je, da je »/m/ea med goričkim in ravenskim podnarečjem [je] manj izrazita« (Horvat 2010: 100).

⁶ V prekmurski zgodovini se je pojavljalo več zemljepisnih lastnih imen za to pokrajino, npr. lat. *Districtus ex altera parte Murae* 'okraj na drugi strani Mure' (izraz za Dólinško, ki ga je uvedel zagrebški škof Gazzota), *Districtus Transmuranus* (najprej za Dólinško, kasneje pa se je besedna zveza pomensko razširila na celotno pokrajino med Muro in Rabo), *Slovenska okroglina* (uvedel Mikloš Küzmič), madž. *Tótság* 'krajina Slovanov', *Slovenska krajina*, *Prekmursko* (prvi uporabil Božidar Raič v časopisu *Naprej*), *Prekmurje* (uveljavljeno 1919) (Jesenšek 2020: 535–39). »Zdi se, da je po pariški mirovni konferenci nastala tudi pomenska razlika med pokrajinskima lastnima imenoma 'Prekmurje' in 'Slovenska krajina' – Prekmurje je postalo uradna oznaka za pokrajino, ki je bila priključena Sloveniji oz. Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, Slovenska krajina (madžarsko Vendvidék) pa je postalo t. i. narodopisno ime za Prekmurje s Porabjem, tj. za geografski prostor med Muro in Rabo, v katerem prebivajo Slovenci (v Sloveniji) in porabski Slovenci (na Madžarskem).« (Jesenšek 2020: 539–40)

⁷ Horvata lahko zaradi tega prištejemo k pripadnikom širšega Ivanocyjevega kroga, kamor mdr. uvrščamo Franca Ivanocyja, Ivana Bašo, Jožefa Klekla st., Jožefa Sakoviča, Jožefa Klekla ml. in Štefana Kúharja (Smej 1975: 32).

2020: 551–52), poganjajočega svoje korenine že od leta 1715 s Temlinovim prevodom Lutrovega *Malega katekizma*.

Jožef Horvat je v Črenšovcih, na območju »markovskega«, tj. dólinskega Prekmurja,⁸ kot kaplan bival sedem let (1905–1912), nakar se je preselil v ravénsko Prekmurje, v Martjance, kjer je župnikoval do smrti (1912–1932). V 27 letih je tako imel možnost popolnoma spoznati prekmurščino in prekmursko slovensko kulturo ter sobivati z govornici dveh različic prekmurskega narečja: dólinske in ravénske. Rezultat tega je, da se v njegovih pridigah pojavlja razlikovalno besedje – v pridigah iz časa kaplanovanja v Črenšovcih (dalje 1. obdobje) je opaznega več besedja, značilnega za območje Dólinskega, in obratno, obdobje župnikovanja v Martjancih (dalje 2. in 3. obdobje) je v njegov besedni inventar prineslo več ravénsko-goriškega besedja. Kljub prizadevanju za nadnarečnost knjižne prekmurščine je Horvat upošteval tudi posamezne značilnosti prekmurskih narečnih krajevnih govorov,⁹ kar je gotovo pozitivno vplivalo na njegove poslušalce v cerkvi.

Narečni krajevni govori se pod vplivom številnih dejavnikov hitro spreminjajo na vseh jezikovnih ravneh. Za spremembe je najintenzivneje dovzetna besedna raven. Sto let stare pridige Jožefa Horvata pa kažejo, da se je prekmurska knjižna norma protestantskih piscev 18. stoletja in katoliških piscev prve polovice 19. stoletja ohranjala tudi v zapisih iz začetka 20. stoletja, saj se cerkveno in strokovno izrazje ni spremenilo in prilagodilo narečni rabi, temveč je ostalo knjižno, arhaično (npr. *Zveličiteo* 'Zveličar', *sodski stolec* 'sodni stol', *rodica* 'roditeljica', *lúbéznost* 'ljubezen', *boléznost* 'bolezen'). Čeprav Horvatov pisni jezik temelji na starem prekmurskem knjižnem izročilu, so vanj vdirale tudi narečne prvine 20. stoletja, ki jih je temeljito preučeval prvi prekmurski poklicni znanstvenik Avgust Pavel (1886–1946). Ta je v svojih obsežnih študijah (1909, 1916) in slovnici prekmurskega jezika *Vend nyelvtan* (prev. 2013) govorce z območja Dólinskega imenoval Dolenci/Dolinci oz. Marki (*dolenci-nak*, *marki-nak* – *-nak/-nek* je končnica za dajalnik; v študiji iz 1916 *dolencok*, *markók*), njihovo narečje pa spodnje ali južno narečje; govorce z Ravénskega je poimenoval Ravenci (*ravenci-nek*), njihovo narečje pa osrednje narečje. Zlasti njegovi razpravi A legújabb vend irodalom nyelve (Jezik najnovejšega prekmurskega slovstva) (1916) in A vashidegkuti szlovén nyelvjárás hangtana (Glasoslovje slovenskega narečja na Cankovi) (1909) prikazujeta podobo prekmurskega narečja v 20. stoletju. Z bogatim in fonetično natančno zapisanim ponazarjalnim gradivom, ki ga je zbral Pavel, nudita stvaren vpogled v tedanje narečne razmere v Prekmurju in opozarjata tudi na takratno geografsko razprostranjenost posameznih jezikovnih prvin. Zaradi tega nam lahko služita kot vir za kontrastivno raziskavo in tudi preučevanje istoprostorsko-raznočasjskih dvojnic.

⁸ Po ljudski etimologiji se območje dólinskega Prekmurja imenuje *Markovsko*, prebivalci tega območja pa *Marki*, ker naj bi v preteklosti tu živel veliko oseb z imenom Marko. Prim. Pavel (1909: 5): »zató sá zovéjo marki, ár já sákšámj drúgomj márko, márkáč imé«.

⁹ Krajevni govor Vera Smole (2019) v celoti definira kot: »skupek zelo sorodnih idiolektov na ožjem zemljepisnem območju s skupnim komunikacijskim središčem (fara)«; »najmanjša sistemska enota narečja (na zemljevidu narečij ni zamejena)«; »konkretni naravni govor, nastal na osnovi zgodovinskega razvoja«; »pogosto naš prvi materni jezik ("prirojeni", knjižni je priučen)«.

2 Metodologija

Na podlagi starejših (Pavel 1909, 1916; Ramovš 1924, 1935) in novejših raziskav prekmurskega narečja (Greenberg 1993, 2002; Zorko 1998, 2009; Horvat 2008, 2010; Koletnik 2008) ter lastne narečne kompetence v nadaljevanju obravnavam razlikovalne prvine krajevnega govora Črenšovcev, ki ga Pavel uvršča v južno narečje, in govora Martjancev s prevladujočimi značilnostmi ravenskega narečja, ki sem jih odkrila v rokopisnih pridigah Jožefa Horvata in bi jih veljalo upoštevati v nadaljnjih raziskavah arealne distribucije prekmurskih jezikovnih pojavov.

Pregledala sem vseh Horvatovih 530 prekmurskih pridig. Ker je datirana zgolj tretjina, njihova natančna kronološka razporeditev ni mogoča. Iz tega razloga sem jih razvrstila v tri obdobja: 1) prvo obdobje je obdobje Horvatovega kaplanovanja v Črenšovcih, pridige so pisane v tedanjem madžarskem oz. črkopisu prekmurskega knjižnega jezika (/c/ = <cz> ali <c>, /s/ = <sz>, /z/ = <z>, /č/ = <cs>, /š/ = <s>, /ž/ = <zs>, /l/ = <ly> ali <lj>, /n/ = <ny> ali <nj>), datiranih je 169 od 174 pridig; 2) drugo obdobje je obdobje duhovnikovega župnikovanja v Martjancih, pridige so pisane v tedanjem madžarskem oz. črkopisu prekmurskega knjižnega jezika (/c/ = <c>, /s/ = <sz>, /z/ = <z>, /č/ = <cs>, /š/ = <s>, /ž/ = <zs>) in niso datirane; 3) v tretje obdobje so prav tako uvrščene pridige, ko je Horvat župnikoval v Martjancih, vendar je v njih že sprejel novi črkopis – slovenico.

Zgledi iz pridig vključujejo navedbe mesta z naslednjimi oznakami:

- DPa, če gre za pridigo, ki jo je datiral avtor;
- NPR, če gre za nedatirano pridigo, katere datacijo sem rekonstruirala avtorica članka;
- NP, če gre za nedatirano pridigo, katere datacija za zdaj še ni določljiva.

Oznakam sledi za vejico številka strani, npr. DPa65, 4, kar pomeni: datirana pridiga 65 (datiral avtor), stran 4.

3.1 Razlikovalno besedje¹⁰

Rabo razlikovalnega besedja, tj. različnih leksemov ali različnih glasovnih različic istega leksema, predstavljam v tabeli, in sicer po posameznih obdobjih zapisovanja pridig. V oklepaju navajam število evidentiranih primerov rabe posamezne besede.

Najprej obravnavam lekseme za pomen 'jutri'. V 1. obdobju je Horvat najpogosteje zapisoval narečno različico *zūtra*, ki jo je v govoru Črenšovcev in sosednjih govorih (v Gornji, Srednji in Dolnji Bistrici) slišati še danes, npr.: *dnyesz sze veszelijo, zūtra do sze pa jokali* (DPa65, 4). Manjkraj je uporabil obliko *vūtro* (zelo verjetno s protektivnim vzglasnim *v-*) (Greenberg 2002: 79, 160), npr.: *grehe csiniti je dnjesz, vūtro i v-tork ravno tak ne szlobodno* (DPa68, 5). Glede na sodobno rabo predpostavljam, da je v 1. obdobju v govoru uporabljal *zūtra*, prekmurska knjižna oblika *vūtro* pa je

¹⁰ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani razvil Peter Weiss.

Tabela 1: Raba razlikovalnega besedja po posameznih obdobjih zapisovanja pridig.

Beseda v slovenskem knjižnem jeziku	1. OBDOBJE	2. OBDOBJE	3. OBDOBJE
	Črenšovci – dólinska različica	Martjanci – ravénska različica	Martjanci – ravénska različica
<i>jutri</i>	<i>zútra</i> (6); <i>vütro</i> (4)	<i>vütro</i> (4)	<i>vütro</i> (10)
<i>pojutrišnjem</i>	<i>pozütri</i> (1)	/	<i>po jütri</i> (3)
<i>zjutraj</i>	<i>zajutra</i> (1); <i>zajtra</i> (15); <i>vgojčno</i> (1)	<i>zajtra</i> (7); <i>vgojčno</i> (9)	<i>zajtra</i> (3), <i>zajtraj</i> (1); <i>(v)gojčno</i> (16)
<i>jutro</i>	<i>jütro</i> (3)	<i>jutro</i> (1); <i>jütro</i> (4); <i>gojčno</i> (3)	<i>jütro</i> (11), <i>gojčno</i> (4)
<i>fant</i>	<i>dečak</i> (4), <i>dečko</i> (3), <i>dičak</i> (7)	<i>dečko</i> (2); <i>dičak</i> (1); <i>pojeb</i> (6)	<i>dečko</i> (3); <i>pojeb</i> (11)
<i>pokopališče</i>	<i>cintor</i> (3)	<i>brütiv</i> (1), <i>pokopališče</i> (2)	<i>cintor</i> (7), <i>brütiv</i> (2), <i>pokopališče</i> (6)
<i>naredil</i>	<i>napravo</i> (53)	<i>napravo</i> (15), <i>narédo</i> (8)	<i>napravo</i> (11), <i>narédo</i> (9)
<i>od tam</i>	<i>odnet</i> (31)	<i>odnet</i> (36), <i>od téc</i> (2)	<i>odnet</i> (39), <i>od téc</i> (1)
<i>šola</i>	<i>škola</i> (13)	<i>šola</i> (31)	<i>šola</i> (19)

4-krat zašla v zgodnje pridige, ker jo je videl v starejših prekmurskih tiskih – rabili so jo namreč že Mikloš Küzmič, Mihal Bakoš, Števan Küzmič, Števan Sijarto in Mihal Barla (*Slovar stare knjižne prekmurščine* – dalje SSKP). Črenšovski leksem *zútra* – zanimivo, da je evidentiran tudi pri goričkem učitelju in pastoru Sijartu (SSKP) – je v 2. in 3. obdobju zapisovanja pridig popolnoma izrinil prislov *vütro*, ki je v sodobnosti razširjen zlasti na območju ravenskega in goriškega Prekmurja, vendar tudi že na Dólinskem (npr. v Beltincih in Turnišču). Gotovo je bila oblika *zútra* Horvatu znana iz maternega jezika, saj tudi gradiščanski Hrvati imajo za 'jutri' v pogovorni rabi *zutra* (*Gradiščanskohrvatski rječnik*). V *Rječniku pomurskih Hrvata*, ki vsebuje besedje kajkavskih krajevnih govorov hrvaške manjšine ob reki Muri na Madžarskem, je za pomen 'jutri' prav tako izpričan leksem *zutra* (Blažeka idr. 2009: 388).

Pomen 'pojutrišnjem' ima v sodobnem govoru Črenšovcev in treh Bistic obliko *po zütri*, ki je izpričana tudi pri Horvatu: *csi sto od tebé proszi, naj priszégnes, obečsaj njemi, ka to zútra vcsinis, csi drügi dén nazajpride, pravi njemi, ka pozütri* (DPA100, 2). To pomeni, da je bila v rabi že takrat in se je ohranila do danes. V martjanskem obdobju je začel pridigar rabiti leksem *po jütri*, ki ga brez sprednjega ü navaja tudi Bezljaj (1977: 235) s kvalifikatorjem »dialektično«: *I či ne pomaga dnjes, pomagao bo vütro, po jütri, či ne po jütri, gotovo, gda pride njegova vóra* (NP395, 5). Ponovno torej gre za sprejetje splošnejše prekmurske oblike za navedeni prislov in prilagoditev novemu krajevnemu govoru.

Za pomen 'zjutraj' je pri Horvatu opaziti več različnih leksemov: prevladujoč v 1. obdobju, s 15-kratno pojavnostjo, je *zajtra* (npr.: *ar v-szoboto zajtra je nej manna kapala* (DPa30, 3)), ki pa ni značilen zgolj za območje dólinskega Prekmurja, ampak je evidentiran že v slovenskih tiskih, in sicer pri Gutschmannu (*saitra* 'zgodaj zjutraj'), poleg prekmurskega pa je podobne oblike zaslediti še v južnonotranjskem, rožanskem in belokranjskem narečju (Bezljaj 2005: 381). Po enkrat je v 1. obdobju pridig zaslediti glasovno različico *zajutra*: *Pozdravljajmo njo zajutra, proszmo od njé blagoszlov* (DPa99, 4); in ravénsko-gorički leksem *vgojđno*. Slednji je prisoten v uvajalnem svetopisemskem citatu, kar zelo verjetno pomeni, da ga je Horvat prevzel od M. Küzmiča (SSKP), dvomljivo pa je, da ga je uporabljal v živem govoru: »*Vö je so vgojđno rano najimat delavce vu gorice szvoje.*« (DPa116, 1) V 2. obdobju je začel prislov *zajtra* izgubljati na pojavnosti. Nadomeščati ga je začel *vgojđno*, ki je na območju gornjega Prekmurja bolj zastopan. Tudi Mojca Horvat je v novejši raziskavi prekmurskega besedja (Horvat 2008: 242) ugotovila, da »/l/eksem *zajtra* tvori areal v dólinski različici, leksem *vgojđno* pa je zabeležen v večini ravénskih in goričkih točk«. Leksem *gojđno* je Horvat v 2. in 3. obdobju rabil tudi v samostalniškem pomenu 'jutro', medtem ko je v 1. obdobju pisal *jütro*: *z-veszéljom zselemo dobro jütro onim, ki szo nam kaj dobra vcsinili* (DPa114, 1); *so je vszako gojđno v-Jeruzsalem z-Betanie ino je vcsio vu cérkvi* (DPa236, 4).

Za samostalnik s pomenom 'fant' je v vseh treh obdobjih pisanja pridig izpričan leksem *dečko*, ki je znan »le v delu prleškega in prekmurskega narečja« (*Slovenski etimološki slovar*), novejše raziskave pa kažejo, da tudi v delu haloškega (SLA V636 'fant' (1/137)). V 1. in 2. obdobju se pojavlja tudi beseda *dečak* (v 1. obdobju 4-krat) z glasovno različico *dičak* s prehodom nenaglašene *jata* v *i* (v 1. obdobju 7-krat, v 2. obdobju 1-krat). Samostalnik *pojeb*, ena od glasovnih različic leksema *pob* (prim. SLA V636 'fant' (1/137)), v sodobnosti poznan in rabljen v govorih ravénskega in goriškega območja Prekmurja, je pridobival pojavnost od 2. obdobja dalje, ko se je Horvat preselil v Martjance. Prvič je evidentiran pri protestantu Janošu Kardošu (*Nóve knige cstenýa za vesznícski sól drúgi zlócs*, 1870; SSKP), rojenem v Noršincih, nedaleč od Martjancev. Primer za *dečak*: *zagledno je ednoga maloga decsaka* (DPa45, 1); za *dičak*: *Ti mali discsak sze ne bojis szmrti?* (DPa17, 6); za *dečko*: *taksi sztarisov dejte, decsko ali dekla* (NP348, 2); za *pojeb*: *I ti pojeb boš se za proroka Najvišjega zvao* (NP479, 3).

Za leksem s pomenom 'pokopališče' je Horvat v obdobju kaplanovanja v Črenšovcih rabil zgolj madžarizem *cintor*, ki ga je v Martjancih popolnoma izločil iz svojega besednjaka in ga nadomestil z nemško izposojenko *brütiv*, ki je v ravénskem Prekmurju bolj razširjena. Poleg te je vključeval tudi knjižnoslovensko varianto *pokopališče*. V najpoznejšem, 3. obdobju zapisovanja pridig je rabil vse tri lekseme, še najpogosteje *cintor*, ki je danes znana tako na območju dolnjega kot tudi gornjega Prekmurja in Porabja (prim. Mukič 2005: 33). Primer za *cintor*: *stopite vu düši na cintor* (NP518, 4); za *brütiv*: *Skuzé zdvojnosti tečéjo včasik na brütivi* (NP507, 3); za *pokopališče*: *Skoro vu vsakoj občini je pokopališče* (NP418, 4).

Razlikovalen je tudi glagol s pomenom 'narediti', ki se pojavlja v obliki deležnika na -l moškega spola ednine glagola. Horvat je v vseh treh obdobjih pisal *napravo*

(-il > -o), v 2. in 3. obdobju pa se mu je pridružila ravénsko-gorička oblika *narédo*, ki je pri »Markih« ni slišati niti v sodobnosti. Od 1. proti 3. obdobju je opazna vedno redkejša raba deležnika *napravo* in postopno nadomeščanje tega z *narédo*, kar se ujema z današnjo razširjenostjo prve oblike na dólinskem in druge na ravénskem območju Prekmurja. Primer za *napravo*: *Eden kralévszki cslovek je gosztüvanye napravo szvojemi szini* (DPa54, 5); za *narédo*: *Lehko bi narédo lepša nebésa, kak so zdajšnja* (NP501, 4).

Za pomen 'od tam' Horvat uporablja narečno obliko *odnet*, ki je prisotna že pri starejših prekmurskih piscih. Posebej izstopata kalkirani obliki *tü odnet* (< von hier) in *tam odnet* (< von dort < *tam-od-oned (Ramovš 1935: 192)) s kazalnima prislovnima zaimkoma *tü* oz. *tam*, ki omogočata pomensko razlikovanje – 'od tod' : 'od tam'. Slikovito ju ponazarja naslednji primer: *njegóv angeo je csuvaó mené i té, gda szam tü odnet odísła, i té gda szam tam bila i té, gda szam tam odnet nazajsla* (DPa98, 3). V 2. in 3. obdobju je Horvat zapisal še danes živo narečno obliko v ravénsko-goričkem prostoru, ki je v času bivanja v Črenšovcih, sodeč po njeni neizpričanosti, verjetno še ni poznal, tj. *od téc*: *Od téc pride, da sze tak szlabo za szrecsno szmrt pripravljamo* (NP225, 1); *Odked je ljübeznivo pozdravlénje Gabriel arkangela k-Bl. D. Marii, kak od téc* (NP356, 2); *I od téc?* (NP398, 3).

Med razlikovalnim prevzetim besedjem izstopa razlika med leksemoma *šola* in *škola*. Prvi je prevzet iz srvnem. *schuole* (Striedter-Temps 1963: 221; Snoj 2016: 756), drugi pa je morda prevzet iz kajkavščine (Bezljaj 2005: 59). Hrvaško *škola* je morda preko ben. it. *scuola* (in knj. it. *scuola*) iz lj. lat. *scola* < lat. *schola* (Matasović, Ivšić Majić, Pronk 2021: 430).¹¹ Leksem *škola* je v glasovni različici, torej *škoŭla* (z diftongom *ou*), še danes slišati na markovskem območju Prekmurja, zanesljivo v treh Bistricah in Črenšovcih. Zelo verjetno je, da so ga Črenšovčani in Bistričani prevzeli od najbližjih jim Hrvatov – Medžimurcev, kot njegov izvor v slovenščini razlaga tudi Bezljaj (2005: 59). Horvat ga je pisal celotno črenšovsko obdobje (13-krat), medtem ko je v martjanskih pridigah izpričano le še *šola* (31-krat v 2. obdobju, 19-krat v 3. obdobju). Primer za *škola*: *jasz za volo preobilni szkrbi nemorem vszako skolo pohajati* (DPa166, 4); za *šola*: *Nočno klantüvanje je šola vraga* (NP481, 2). O pojavljanju leksema *škola* v črenšovski okolici je poročal tudi slavist in etnolog Vilko Novak (1989: 110), po rodu Beltinčan, ki je razloge za to pripisal cerkvenoupravni ureditvi v preteklosti: tovrstne leksikalne posebnosti naj bi vnašali domači duhovniki, šolajoči se v Zagrebu, oz. kajkavskohrvaški duhovniki, ki so službovali v Prekmurju. Pavel tega leksema v svojih razpravah ne omenja (1909; 1916), iz naslednjega primera pa je razvidno, da se je v vaseh v okolici Murske Sobote pojavljal leksem *šola*: »Muraszombat vidéken: /.../ šòŭla, f šòŭlo oditü; z šòŭlä ostanotü« (Pavel 1909: 77). Tudi iz naslova zgodbe, ki jo je Pavel vključil v razpravo iz leta 1916 in so mu jo pripovedovali Cankovčani (*Vashidegküt* 'Cankova'), je razvidno, da so v Cankovi poznali leksem *šola*: *š čárnä šòŭlä díák* (Pavel 1916: 278).

¹¹ Za natančno etimološko razlago obeh prevzetih leksemov se zahvaljujem anonimnemu recenzentu.

Razlike na glasovni ravni

Na glasovni ravni se različice prekmurskega narečja razlikujejo v mlajših inovacijah. Pri Horvatu sem bila pozorna zlasti na odraz izglasnega *-l* v deležnikih moškega spola ednine, ki se je na območju goričke in ravénske različice razvil v *-o*, na Dólinškem pa v *-u* (Zorko 2009: 272).¹² V črenšovskih pridigah je namesto <ao> oz. <eo> (iz *-al* oz. *-el* v nenaglašenem zlogu, kar se v dólinskih govorih izgovarja kot [au] oz. [eu]) nekajkrat zapisano ravénsko-goričko <o>, kar pripisujem Horvatovi naslonitvi na starejše prekmurske tekste:¹³ *preléjo : preléjao* (1 : 11), *szmilüivo sze je : szmilüivao sze je* (3 : 18), *zapovedo je : zapovedao je* (1 : 52), *prekrizso : prekrizsao* (1 : 2), *vtiso : vtisao* (1 : 1), *priso : priseo* (31 : 112), *odiso : odiseo* (1 : 5), *mogo : mogeo* (2 : ± 420). Zanimivo je, da je pridigar v 2. in 3. obdobju, ko je bival in služboval v Martjancih, v naštetih glagolih rabil izključno odraza <ao> in <eo>, ki se približujeta dólinskemu izgovoru. Najdemo pa ponovno v martjanskih pridigah živo narečno končnico *-o* (<`-al) v deležnikih *gucsao* (NPr181, 6), *namalo* 'naslikal' (NP241, 1), *premagao* (NP250, 1), *opomino* (NP261, 4), *szpitavo* (NP231, 2), *zabavo* (NP395, 1), *približavo* (NP408, 1), *dolizmalo* (NP413, 7), *vöpovedo* (NP468, 3), kjer v črenšovskih pridigah ni izpričana (prim. *opominao*, *namalao*, *vöpovedao*, *gucsao*). Da je glas /o/, odražen z grafemom <o>, ravénsko-gorički, potrjuje že Pavel (1909: 18–19), takole pa Ramovš leta 1924:

V o-dialektih: v okolici Murske Sobote in pri »Markih« (vasi Belatinci [sic!], Bratonci, Črenšovci v Prekmurju) tudi v nenaglašeni poziciji še *-aø*: *dëlaø*, *záspaø*, *pøuzvaø*, dočim imamo drugod v Prekmurju *-aø* le pod akcentom (*gnàø*, *znàø*, *zvàø*, *klàø*), v nenaglašenem zlogu pa že *-o*: *nàspo*, *nàgno*, *pòuzvo*, *zòuro*, *dëlo*, *glëdo*, *stàro* /.../. (Ramovš 1924: 14)

Na ravni soglasnikov v Horvatovih pridigah prepoznavam naslednje posebnosti ravénskikh prekmurskih govorov, ki so razlikovalne do dólinskih tudi v sodobnem času:

(1) Sekundarni medglasni *-j-* (*i*) za »hiat, ki je nastal po izgubi intervokaličnega *-h-*« (Ramovš 1924: 236), npr. v primeru *nehati* > **neati*, in ga začne Horvat pisno uresničevati šele v Martjancih: *njati* 'pustiti' (NP208, 2), *vönjati* 'izpustiti' (NP231, 4), *sze njajo* (NP300, 3), *vönjali* (NP370, 2), *Njajte ga* 'pustite' (NP335, 3), *Vö njam* (NP382, 1), *ne njaj vö* (NP516, 2), *Njajte me* (NP518, 2). Govorna oblika *nào* < *nihào* je za cankovski govor, ki ga tako kot martjanskega umeščamo v ravénsko različico prekmurskega narečja, evidentirana že pri Pavlu (1909: 116). V črenšovskih pridigah najdemo le nereducirane oblike *vönihali*, *niham*, *nihajmo*, *vönihajo* itd. Te so hkrati izročilo starejših prekmurskih besedil¹⁴ kot tudi živega govora. Medglasni *-h-* je namreč v črenšovskem govoru in govorih treh Bistic še danes prisoten v besedah, kot

¹² O pojavu *ø > u* v govorih »Markov in Dolincev« je pisal že Ramovš (1924: 21). Tudi Avgust Pavel (1916: 11) trdi, da od Prekmurcev le Marki in Dólinci ohranjajo dvoglasnika *ao* in *äø*: »Leggazdagabb kettős mássalhangzókbán a markok és dolencok nyelve, mely a mult részesülöben az *ao* és *eo* (*äø*) diftongusokat hangsúlyon kívül is megtűri, pl. *ládaø*, *glédaø*, *dëlaø*, *nàsäø*, *žäläø*, *vřgäø* stb. a másutt kizárólagos *ládo*, *glédo*, *dëlo*, *nàsø*, *žälø*, *vřgo* alakok helyett.« Pavel je *u < o* pri Markih in Dolincih opažal tudi v nenaglašeni položajih drugih besed, npr.: *Marku szkácsè, zdaj mu isli, tan ju vidim, zlátim perun, zsvęglizce zsvęglāju, dajte mi ju, v skrinju zaklepati* (Pavel 1909: 31).

¹³ V oklepajih najprej navajam število primerov z <o> in za dvopičjem število primerov z <ao> oz. <eo>.

¹⁴ Pri Števanu Küzmiču je v enem primeru najti tudi *-j-* < *-ø-* < *-h-*: *ki fzi je lafztivno macsijo vzeo* (SSKP).

so *streha*, *müha*, *sneha*, *nahati* 'pustiti', *mačiha*, kar dela te govore posebne, tj. bolj arhaične, v primerjavi z govori sosednjih krajev (npr. Odranci, Beltinci, Turnišče), kjer medglasnega *-h-* ne poznajo oz. je nadomeščen z *j*.

(2) Kot sestavina glagolskih kalkov se v martjanskih pridigah 2-krat pojavi smerni prostorski prislov *doj* (*dòj* < **dol*) za 'dol' (Ramovš 1924: 50): *dojnoszi* (NP333, 2), *dojszkapati* (NP249, 4). Ta v sodobnih dólinskih govori ni izpričan – namesto njega se v rabi uresničuje le narečno nezaznamovana glasovna različica *dol*, ki prevladuje tudi v Horvatovih pridigah. Piscu je verjetno predstavljala nadnarečno, zatorej »boljšo« izbiro za uresničitev privzdignjenosti pridižnega sloga. Pavel sicer trdi, da *l*-ja v prislovu *dol* ni slišal nikjer, vendar je dvomljivo, da je to preveril v vseh krajih, sploh pri Markih: »hasonló okból maradt meg a külömben más irányban fejlődött l ezekben is: *dolvtrgajo*, *doldjáti*, *dolpokleknovsi* stb., melyek így seholssem hallhatók a rendes *dòj* helyett« (Pavel 1916: 26).

(3) Pri Horvatu sta po enkrat izpričana samostalnika *vucsenickje* in *patriarcke* – prvi v črenšovski pridigi (DPA4, 3), drugi v martjanski (NP222, 2). Iz primerov je razvidna sprememba *-ck(j)e* < **-cje*, pri čemer se je nezveneči velarni zapornik *k* po ugotovitvah Pavlovega mentorja Oszkárja Asbótha razvil iz *j*, vmesna glasovna stopnja pa je bila *t'* (Asbóth 1910: 202): *j* > *t'* > *k'* > *k*. Gre za osamljena primera, za katera sklepam, da nista odraz živega govora, temveč zgledovanja po prekmurski knjižni normi.¹⁵ Odraz zvočnika *j* danes velja za neke vrste razmejevalec različic prekmurskega narečja, saj »se v dólinskem in delu vzhodnega ravenskega podnarečja izgovarja kot *j*, sicer kot *dj*, *g*, *k* ali *dž*« (Koletnik 2008: 14); to tudi potrjuje vpliv starejših tiskov na prisotnost teh oblik pri Horvatu, ki jih v govoru Črenšovcev gotovo ni mogel slišati. Podobno glede prisotnosti množinskih oblik tipa *vucké* v jeziku »Kleklincev« trdi Jože Ftičar:

»Ljudski jezik, kot rečeno, te premene na Dólinskem ne pozna, in če so jo Kleklovi pisci vseeno privzeli, so jo po lastni nedoslednosti pobrali z goriškega konca, kot so tudi nekatere druge. Klekl sam je privzel nemalo goriških oblik (z bivanja tam, Sv. Sebeščan), pa tudi ravenskih (Tišina), ki so se mu globlje vtisnile v govorico in se jih ni znebil niti po daljšem bivanju na Dólinskem (Črenšovci).« (Ftičar 1995: 152)

3.2 Razlika na oblikoslovni ravni

Nedoločni zaimek za 'kdo' je pri Horvatu največini *što* (< **čbto*), 3-krat pa se pojavi tudi zaimenska oblika *štoj*: *csi bi stoj szebé mogeo sztvoriti* (DPA170, 2); *da bi stoj tam szkriti bio* (DPA171, 5); *csi stoj zna* (NPr182, 2). Gre za narečno omejen jezikovni pojav, ki za dólinske govore ni značilen. Od starejših prekmurskih piscev je zaimek *štoj* dosledneje pisal le Imre Agustič, medtem ko se pri Miklošu Küzmiču (1796) pojavi zgolj enkrat: *Jeli fze je stoj povrno taki po Križtuffovej fzmrti* (SSKP). To pa ne pomeni, da ni bil prisoten v živem govoru, temveč da so se pisci odločili za pisanje nadnarečnega zaimka *što* in sledenje ustaljeni knjižni normi.

¹⁵ Prim. *vuczké*, *tiváriske*, *fziromáccke*, *proroccke*, *vucseniczke* (Küzmič 1771, 1754); *vucseniczke* (Košič 1845); *Pátriárke* (Bakoš 1789). Vir: SSKP.

3.3 Razlike na ravni naglasa

V roditeljskem in tožiljskem ednini naglasne oblike osebnega zaimka za 1. in 2. osebo se pri Horvatu pojavljata dve inačici: *mené* in *méne* ter *tebé* in *tébe*. Razlikovalno naglaševanje je opazil že Pavel (1909: 10): *ménä* : *mäné*. V sodobnih dólinskih prekmurskih govorih sta razširjeni varianti z naglašenim drugim zlogom (*mené*, *tebé*), medtem ko naglašenost zaimkov na prvem zlogu (*méne*, *tébe*) za ta prostor ni značilna. Greenberg (1993: 469) denimo navaja za govor naselja Mala Polana, ki ima podoben glasoslovni sistem in akcentuacijo, kot ju imajo govori Črenšovcev in treh Bistic, v roditeljskem osebnega zaimka *jaz* naglašenost drugega *e*: *z män'ie* 'iz mene'. Tabela 2 prikazuje, v kolikšni meri je Horvat v posameznem obdobju pisal naglas na prvem oz. drugem zlogu. Razvidno je, da v 1. in 2. obdobju prednjači oblika *mené*, naglašena na zadnjem zlogu, v 3. obdobju pa oblika *méne*, značilnejša za gornji del Prekmurja, torej tudi za Martjance. Razlog, da je Horvat naglas na prvem *e* zapisoval že v 1. obdobju, so verjetno starejši prekmurski katekizmi in evangelistarji, s pomočjo katerih je usvajal prekmurščino, saj so tudi njegovi predhodniki – večinoma so izhajali iz severnega dela Prekmurja –, sodeč po zadetkih v SSKP, umeščali ostrivec na prvi *e*, čeprav nedosledno. Pri zaimku *tebe* je prav tako opaziti, da je pisec v 1. obdobju pogosteje naglašal drugi zlog, kar sovpada z mestom naglasa v sodobnem govoru Črenšovcev in tudi drugod na Dólinskem. Naglaševanje prvega zloga je redkejše, a še vedno pogosto pojavljajoče se; razlog za to je verjetno, kot pri dvojnici *méne* : *mené*, vplivanje starih prekmurskih tiskov. V 2. in 3. obdobju zapisovanja pridig je prevladal zaimek z dolgim ostrim *e* na prvem zlogu, *tébe*, ki v sodobnih dólinskih govorih ni prisoten; predpostavljam, da tudi v času Horvatovega življenja ni bil. Sporadično so opazne nedoslednosti v naglaševanju zaimkov, saj je Horvat tudi znotraj ene povedi označil naglas na različnem mestu, npr.: *Csamurni vrazjé do na tébe trli sztiszkavajócsi tebé, od vszi krajov scséjo tebé szküsnjave okolik vzéti* (DPA38, 3). Razmeroma pogosta raba zaimkov *mene* in *tebe* z neoznačenim naglasom v 3. obdobju (v primerjavi s 1. in 2. obdobjem) pa je znak vplivanja tiskov iz osrednjelosenskega prostora in avtorjevega sprejemanja enotne slovenske knjižne norme.

Tabela 2: Raba ostrivca pri osebnih zaimkih *mene* in *tebe* (Red in Ted).

	<i>mené</i>	<i>méne</i>	<i>mene</i>	<i>tebé</i>	<i>tébe</i>	<i>tebe</i>
1. obdobje	250+	67	2	113	84	1
2. obdobje	84	41	2	29	51	0
3. obdobje	31	35	10	34	56	21

Opozoriti velja še na končniški naglas pri glagolih v sedanjiku. V splošnem glagoli v panonski narečni skupini izkazujejo v sedanjikiški spregatvi ohranjenost končniškega

naglasa (Zorko 1998: 222),¹⁶ kar je pri Horvatu odraženo z ostrivcem, ki ponazarja dolžino samoglasnika, npr. 1. os. ed. *nesém, berém, poderém, pijém, zovém*; 2. os. ed. *prineszés, paszés, pletés, se ne spečés, poderés, zovés*; 3. os. ed. *zraszté, prinesé, odnesé, odiberé 'izbere', se pasé, se pleté, cveté*; 3. os. dv. *rastéta, obrnéta*; 1. os. mn. *pijémo, vöplijémo*; 2. os. mn. *paszéte, pletéte, zovéte, pometéte*; 3. os. mn. *neséjo, poberéjo, paséjo, tečéjo, vderéjo*. Razlike pa se pojavljajo pri glagolih na *-či* (1. os. ed. *-em*), ki umeščenost naglasa na končnico izkazujejo le v severnih prekmurskih govorih, ne pa tudi v južnih. Horvat se je pri tem oprijel starega prekmurskega knjižnega izročila¹⁷ in je, čeprav v črenšovskem govoru tovrstnih oksitonov po vsej verjetnosti ni slišal, umeščal naglas na zadnji zlog, npr. *oblecsé, dolszlecsé, vlecsé, vkrajvlicsé, vöszecsé*.

4 Sklep

Primerjava dólinskega in ravénskega besedja ter glasovnih značilnosti na enem in drugem jezikovnem območju prikazuje Jožefa Horvata kot človeka z izjemnim posluhom za jezik. V Črenšovcih, ki ležijo na Dólinskem, je deloval 7 let, v Martjancih, ki spadajo pod ravénski del Prekmurja, pa 20 let. Kot gradiščanski Hrvat se je uprl volji madžarskih oblasti in poskušal slediti normativnosti starejših prekmurskih piscev, to pa je nadgradil z vključevanjem sinhronih jezikovnih prvin, značilnih za kraja, v katerih je bival in opravljal duhovniško službo. Zanesel se je na svoj jezikovni čut, saj je v težnji po visokem, privzdignjenem slogu svojih pridig in hkrati jasnem izražanju ter večji približanosti občinstvu izbral blagi sinkretizem dveh jezikovnih oblik: starejše knjižnoprekmurske norme in tedanjega prekmurskega narečnega govorenega stanja. Jezikovno-stilna raven njegovih pridig je dognana, vendar se bliža jeziku okolja.

Analiza Horvatove pisne prekmurščine je pokazala, da se prekmursko besedje in glasovje v sto letih ni močno spremenilo in da so nianse med različicami prekmurskega narečja povečini ostale enake. Še vedno obstajajo »izrazite ločnice, ki govorca hitro 'umestijo' v eno od podnarečnih skupin« (Josipovič 2012: 94). Horvat je npr. v Črenšovcih za pomen 'jutri' pogosteje pisal leksem *zūtra*, v Martjancih pa *vūtro*, kar je živo še danes. Podobno je bilo ugotovljeno za naslednje lekseme oz. glasovne in oblikovne različice: *pozūtri* (Čr.): *po jūtri* (Mar.); *zajtra* (Čr.): *vgojčno* (Mar.); *dečko, dičak* (Čr.): *pojeb* (Mar.); *napravo* (Čr.): *narédo* (Mar.); *škola* (Čr.): *šola* (Mar.); *odnet* (Čr.): *odnet, od téc* (Mar.); *dol* (Čr.): *dol, doj* (Mar.); *što* (Čr.): *što, štoj* (Mar.); *nahati 'pustiti'* (Čr.): *njati* (Mar.). Posamezne nedoslednosti (npr. vnašanje besed in glasov, značilnih za ravénski prostor, v črenšovske pridige) pripisujem avtorjevemu zgledovanju po starejših prekmurskih tiskih in njegovi jezikovni odprtosti.

¹⁶ »Ohranitev dolgega tematskega samoglasnika *-e* v sedanjiku kaže na zveze z zahodnoslovanskimi jeziki, posebno s slovaščino.« (Zorko 2003: 74)

¹⁷ Prim. Š. Küzmič (1754): *ktebi fze vlecsé ino pridrü'zi*; Š. Küzmič (1771): *do nágoga jo fzlcséjo; od-pré ga i doli fze fzlcsé; vlicsé po tifztoj; vlicsé po na dobrou to Bo'zo; Ivani fze gláva vzlcsé; drejvo fze vö vzlcsé*; M. Küzmič (1780): *fze düsa z-dühovnoga 'sitka fzlcsé*; M. Küzmič (1783): *v-ftero te vlecsé tvojih grejhov 'smécsava*; Barla (1823): *vcsáfzi je vö fzlcsé; Na fžprhliovftz vlecsé tak to lépo tēlo; Moja fžlabofzt me vlecsé*; Košič (1848): *v-nyihovo halo sze szám tüdi oblecsé*; Kardoš (1848): *Naj z-szēbe szlecsémo; Ká me szmrt Sz-prilike vöneszlecsé; z-szilov vlecsé*; Kardoš (1870): *Ki nevzecsé v-málo drēvo szekere*; Agustič (1876): *hranēnye dönok malo haszka vlecsé*. Vir: SSKP.

Pričujoča razprava je pomembna za področje zgodovinske dialektologije prekmurščine, saj lahko prispeva k novemu, še natančnejšemu razmejevanju različnih prekmurskega narečja in njim pripadajočih krajevnih govorov predvsem v preteklosti in posledično tudi v sedanjosti.

VIR

Pridige Jožefa Horvata. Trenutno v domačem arhivu avtorice članka.

LITERATURA

- Oszkár ASBÓTH, 1910: A vashidegkúti szlovén nyelvjárás hangtana (Lautlehre der vashidegkúter slovenischen Mundart von August Pável). *Rocznik slawistyczny, Revue slavistique*. Kraków. 177–203.
- France BEZLAJ, 1977: *Etimološki slovar slovenskega jezika A–J*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika Š–Ž*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Đuro BLAŽEKA, Istvan NYOMÁRKAY, Erika RÁCZ, 2009: *Mura menti horvát tájszotár = Rječnik pomurskih Hrvata*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Jože FTIČAR, 1995: Jezik v Kleklovih delih. *Kleklov simpozij v Rimu*. Ur. Edo Škulj. Celje: Mohorjeva družba. 147–60.
- Gradišćanskohrvatski rječnik. [Na spletu](#).
- Marc L. GREENBERG, 1993: Glasoslovni opis treh prekmurskih govorov in komentar k zgodovinskemu glasoslovju in oblikoglasju prekmurskega narečja. *Slavistična revija* 41/4. 465–87.
- Marc L. GREENBERG, 2002: *Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika*. Maribor: Aristej.
- Mojca HORVAT, 2008: Narečna podoba Prekmurja. *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. (Zora, 55). 235–56.
- Mojca HORVAT, 2010: Izoglose v prekmurskem narečju – regionalna geolingvistika. *Slavia Centralis* III/1. 87–108.
- Nina HORVAT, 2020: Predstavitev prekmurskih rokopisnih pridig iz 1. polovice 20. stoletja. *Slavia Centralis* XIII/2. 50–63.
- Nina HORVAT, 2021: Pomen Jožefa Horvata za Prekmurje. *Stopinje 2022*. Ur. Lojze Kozar ml. 99–102.
- Ivan JERIČ, 2001: *Zgodovina madžarizacije v Prekmurju*. Murska Sobota: Stopinje.
- Marko JESENŠEK, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru. (Zora, 90).
- Marko JESENŠEK, 2018: *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze (Zora, 129).

- Marko JESENŠEK, 2020: Prekmurski knjižni jezik in narečje. »Mi vsi živeti ščemo«: *Prekmurje 1919: okoliščine, dogajanje, posledice: zbornik prispevkov mednarodnega in interdisciplinarnega posveta na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti*. Ur. Peter Štih, Kornelija Ajlec, Attila Kovács. Ljubljana: SAZU. 524–64.
- Damir JOSIPOVIČ, 2012: Prekmurje in prekmurščina. *Anali PAZU* 2/2. 92–102.
- Mihaela KOLETNIK, 2008: Narečna podoba Prekmurja. *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave* (Zora, 60). 9–16.
- Ranko MATASOVIČ, Dubravka IVŠIĆ MAJIĆ, Tijmen PRONK, 2021: *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika. 2. svezak: O–Ž*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje.
- Franček MUKIČ, 2005: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*. Sombotel: Zveza Slovencev na Madžarskem.
- Vilko NOVAK, 1989: Prekmurske rokopisne pesmarice od 16. do sredine 18. stoletja. V: *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi* (Obdobja, 9). 109–19.
- Martina OROŽEN, 1996: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika: od Brižinskih spomenikov do Kopitarja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Avgust PAVEL (Pável Ágost), 1909: *A vashidegkuti szlovén nyelvjárás hangtana*. [Na spletu](#).
- Avgust PAVEL (Pável Ágost), 1916: A legújabb vend irodalom nyelve. *Nyelvtudomány*, 1, 102. [Na spletu](#).
- Avgust PAVEL, 2013: *Prekmurska slovenska slovnica = Vend nyelvtan*. Prev. Marija Bajzek Lukač, ur. Marko Jesenšek. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovenske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru (Zora, 100).
- Fran RAMOVŠ, 1924: *Konzonantizem (Historična gramatika slovenskega jezika II)*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Fran RAMOVŠ, 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika. VII. Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- SES = *Slovenski etimološki slovar*. [Na spletu](#).
- SLA = *Slovenski lingvistični atlas I*. [Na spletu](#).
- Jože SMEJ, 1975: *Pastoralna dejavnost Ivanocyjevega kroga*. Inavguralna disertacija (delni natis). Maribor: Škofijski ordinariat v Mariboru.
- Vera SMOLE, 2019: *Osnovni pojmi kot jih definira sodobno slovensko narečjeslovje*. Študijsko gradivo za predmet Socialne zvrsti slovenskega jezika. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- SSKP = *Slovar stare knjižne prekmurščine*. [Na spletu](#).
- Hildegard STRIEDTER-TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Wiesbaden: Otto Harrssowitz.
- Zinka ZORKO, 1998: Morfološke značilnosti vzhodnokoroških, štajerskih in panonskih narečij v primerjavi s slovenskim knjižnim jezikom. *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. Maribor: Slavistično društvo. (Zora, 6). 209–24.
- Zinka ZORKO, 2003: Besedje v porabskem andovskem govoru. V: *Družbenogeografska in narodnostna problematika slovenske manjšine v Porabju na Madžarskem*. Ur. Lučka Lorber. Maribor: Znanstveni inštitut za regionalni razvoj pri Univerzi v Mariboru. 35–43.
- Zinka ZORKO, 2009: Oblikoslovje in leksika v cankovskem govoru. *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih*. Maribor: Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 64).

SUMMARY

The article discusses the distinctive linguistic elements of two variants of the Prekmurje dialect—the Dólinško variant and the Ravénsko variant (the terms *sub-dialect of Dólinško* and *sub-dialect of Ravénsko* are more common in the literature) in the sermons of Jožef Horvat, a Burgenland Croat born on 31 August 1880 in Velika Narda. A native speaker of Burgenland Croatian (and Hungarian), he was appointed chaplain in Črenšovci in 1905 to contribute to the Hungarianization of Prekmurje Slovenes by conducting services in the Hungarian language. Under the influence of Jožef Klekl, Sr. and other members of Ivanocy's inner and wider circle he resisted and wrote sermons in the literary language of Prekmurje, combined with the spoken dialect. Moreover, he showed a great ability to adapt to the environment and get closer to the language of his audience, as he began to use lexemes and phonetics typical of Ravénsko variant. The analysis of sermons showed that in Črenšovci he wrote the lexeme *zūtra* 'tomorrow' more often, and in Martjanci *vūtro*. A similar finding was made for the following lexemes or phonetic and formal variants: *pozūtri* (Čr.) : *po jūtri* (Mar.); *zajtra* (Čr.) : *vgojčno* (Mar.); *dečko*, *dičak* (Čr.) : *pojeb* (Mar.); *napravo* (Čr.) : *narédo* (Mar.); *odnet* (Čr.) : *odnet, od téc* (Mar.); *dol* (Čr.) : *dol, doj* (Mar.); *nihati* 'pustiti' (Čr.) : *njati* (Mar.). The presented linguistic elements are also considered distinctive of the modern Prekmurje dialect, from which we can conclude that vocabulary and phonemes have not changed much in a hundred years. The discussion is important for the field of historical dialectology, as it can contribute to a new, even more precise delimitation of variants of the Prekmurje dialect and the local languages belonging to them, especially in the past and, consequently, also in the present.